

Veien til null – studier i global sikkerhet og kjernefysisk nedrustning

Kjølv Egeland
Universitetet i Oxford

Stable Nuclear Zero: the vision and its implications for disarmament policy
Sverre Lodgaard (red.)
Routledge, 2017

Getting to Zero: The Path to Nuclear Disarmament
Catherine M. Kelleher og Judith Reppy (red.)
Stanford University Press, 2012

Sammendrag

Kjernefysisk nedrustning har vært et uttalt mål for det internasjonale samfunnet siden 1946. Men veien til en atomvåpenfri verden blir bare lengre og lengre. Samtlige atomvåpenstater er i dag gang med omfattende moderniseringer av sine kjernefysiske våpen. Hva kan faglitteraturen lære oss om veien til null? De to artikkelsamlingene diskutert her – *Stable Nuclear Zero* og *Getting to Zero* – tar mål av seg til å forklare hvordan en verden uten atomvåpen kan oppnås, og hvordan en slik verden bør se ut. Begge bøkene er fulle av informasjon og forslag. Ved å rette oppmerksomheten mot målet snarere enn veien, bidrar *Stable Nuclear Zero* dessuten med en nyttig metodisk vri. Samtidig kunne kanskje et noe mer (selv)kritisk perspektiv ha løftet bøkene. Kritiske IR-forskere har nemlig hevdet at den etablerte tenkningen om atomvåpen – som

begge bøkene diskutert her må kunne sies å være en del av – ikke er en del av løsningen, men snarere står i veien for nedrustning. Kanskje er denne kritikken grunnløs. Men den burde diskuteres.

Ååå det er langt å gå, og hvem vet om vi kommer i mål?
Det trengs mer enn en kubbe for å lage et bål
så kom og gå sammen med meg.
Si meg, hvordan spiser man en hval?
En bit av gangen
Hvordan spiser man en elefant?
En bit av gangen
Hvordan gå på beina til Nepal?
Et skritt av gangen.
Det kanke gå galt, bare man har trua på at det går bra

— Klovner i Kamp, 2015

Den metaforiske veien til en verden uten atomvåpen¹ har vært så lang og full av blindveier at en annen metafor muligens hadde vært å foretrekke. Så sent som i 2009 lovet USAs president Barack Obama å intensivere arbeidet for en verden uten atomvåpen. Men Jagland hadde knapt rukket å si «Nobel» før den amerikanske presidenten gikk med på å modernisere USAs kjernefysiske arsenal til en verdi av om lag én billion (tusen milliarder) dollar. Etter noen korte måneder i de internasjonale mediens søkelys falt atomnedrustningen igjen nedover på agendaen. Men i 2016 og 2017 har atomnedrustning på nytt dukket opp i avisene. For det første fordi mange har ment at det tilsynelatende ustabile sinnelaget til USAs nye president ikke går spesielt godt sammen med potensielt sivilisasjonsutslettende teknologi, og for det andre fordi en stor koalisjon stater har vedtatt et folkerettslig forbud mot atomvåpen. Nobelprisen til ICAN forsterket fokuset.

Hva kan ekspertene lære oss om veien til en verden uten atomvåpen? De to artikkelsamlingene diskutert her – begge spekket med store navn på feltet: Cohen, Lodgaard, Müller og Schelling for å nevne noen – tar mål av seg til å forklare hvordan en verden uten atomvåpen kan oppnås, og hvordan en slik verden bør se ut. Begge bøkene er fulle av informasjon og lærde betraktninger. Men begge mangler muligens et (selv)kritisk perspektiv: Kritikere har nemlig hevdet at den etablerte tenkningen om kjernefysisk ikkespredning og nedrustning – som *Getting to Zero* og *Stable Nuclear Zero* må sies å være en del av – holder *status quo* ved lag (se f.eks. Cohn 1987; Pelopidas 2011; Craig & Ruzicka 2012). Verken *Getting to Zero* eller *Stable Nuclear Zero* svarer på denne kritikken.

¹Begrepene «atomvåpen» og «kjernevåpen» brukes i denne artikkelen synonymt, og inkluderer både fisjon- (atom) og fusjonsbomber (hydrogen).

Stable Nuclear Zero

I *Stable Nuclear Zero* tar Sverre Lodgaard og hans medforfattere for seg et spørsmål forbausende få har stilt eksplisitt: Hvordan, dersom verdenssamfunnet noen gang oppnår målet om en verden uten atomvåpen, kan vi være sikre på at den holdes atomvåpenfri over tid? Som Thomas Schelling påpeker i sitt bidrag (publisert i *Dædalus* i 2009): «it might give pause to reflect that the world of 1939 was utterly free of nuclear weapons, yet they were not only produced, they were invented, during war itself and used with devastating effect».

Tilstanden politikere snakker om når de snakker om en verden uten atomvåpen kan ikke simpelthen være dagens verden minus atomvåpen, hevder Lodgaard og co. For å være stabil trenger en slik verden nye juridiske instrumenter, normer og verifikasjons- og kontrollmekanismer. For å kunne si noe om veien til en verden uten atomvåpen må vi først vite hva vi snakker om når vi snakker om en verden uten atomvåpen.

Metodisk er grepet Lodgaard tar i *Stable Nuclear Zero* en slags speilvending av det René Descartes tar i *Discours de la méthode*. Mens Descartes mente et stabilt fundament for erkjennelsesteorien bare kunne oppnås ved å gå «tilbake til start», hevder Lodgaard at vi må begynne med målet. Dersom vi ikke vet hvor vi skal, kommer vi heller aldri frem, er underteksten. Lodgaards prosjekt er besnærende: Kanskje vil en presisering av målet lede oss til å revurdere veien?

Men litt som Descartes, som, etter først å ha ryddet unna alle slappe antakelser og usikre erfaringer, endte opp med å forsvare de samme antakelsene, er det få overraskelser i *Stable Nuclear Zero*. I avslutningskapittelet oppsummerer Lodgaard de nødvendige ingrediensene for en vellykket nedrustningsprosess (s. 155):

arms control; arms reductions; disarmament dividends for human betterment; doctrinal approaches limiting the role of nuclear weapons in international affairs; humanitarian approaches transcending deterrence doctrines; norms of cooperation, restraint and respect for vital interests and for international law; joint search for win-win solutions; and, not to forget, promoting a security culture where the most destructive and indiscriminate of weapons have no place – all of these have important roles to play. We must recognize them, not as alternatives, but as mutually reinforcing paths to an NFWF [nuclear-weapon-free world].

Anbefalingene i *Stable Nuclear Zero* vil være velkjente for de fleste som har lest om nedrustning før. De samme ingrediensene har vært å finne i rapporter, resolusjoner, bøker og forskningsartikler siden tidlig i den kalde krigen (f.eks. Barnard et al. 1946; FN 1958; Noel-Baker 1958; Russell 1959; Young 1959). Dette betyr selvsagt ikke at konklusjonene dermed sagt er feil, men lesere på utkikk etter nye løsninger og perspektiver vil neppe bli tilfredsstilt.

Stable Nuclear Zero er delt inn i tre deler. I den første delen – «A nuclear-weapons-free world: desirable? Feasible?» – finner vi fire artikler med generelle betraktninger om veien og målet. Schellings noe pessimistiske åpningskapittel kontres overbevisende i Harald Müllers kapittel tre, «Icon off the mark». Mens Schelling var grunnleggende skeptisk til målet om en verden uten atomvåpen, er Müller forsiktig optimist. Gjensidig kjernefysisk avskrekking er en dårlig løsning på lang sikt, hevder Müller. I del to – «The requirements and paths to stable nuclear zero» – kommer en serie kapitler om noen av de spesifikke ingrediensene en verden uten atomvåpen angivelig trenger for å kunne vedvare. Spesielt Andreas Persbos kapittel om verifisering og Tom Sauers kapittel om missilforsvar er overbevisende argumenterte. Del tre utgjøres av Lodgaards velformulerte oppsummering og konklusjoner. I det store og det hele er *Stable Nuclear Zero* et velkomment bidrag til litteraturen.

Stable Nuclear Zeros analytiske distanse til praktisk politikk og diplomati har både styrker og svakheter. På den ene siden gjør distansen at detaljer ikke kommer i veien. På den andre siden blir boken mindre interessant for praktikere. Men uansett så er ikke alle forfatterne like flinke som Lodgaard til å løfte blikket fra stivhengige betraktninger. I sitt kapittel, «Nuclear disarmament: a Chinese view», uttrykker Jingdong Yuan for eksempel stor skuffelse over at Ikkespredningsavtalens statsparter ikke kom til enighet om et «sluttdokument» under Tilsynskonferansen i 2015. Men gråt ikke for Tilsynskonferansen! Faktum er at i det store bildet er ikke bare tilsynskonferansene nokså verdiløse i nedrustningssammenheng (Salander 2015) – fetisjisering av konsensusbygging har latt atomvåpenstatene bestemme takt og tone i normutviklingen, og på den måten låst *status quo* (Ritchie 2013). Craig og Ruzicka (2012: 37) beskriver tilsynskonferansene uærbødig men presist:

These conferences are a bizarre spectacle, involving much fractious debate over minor rewordings in order to produce – if any agreement at all is reached – ‘final documents’ which are ignored by everyone concerned. Then the review process, which bears more than a passing resemblance to Soviet five-year plans, starts all over again.

Ikkespredningsavtalen (NPT) sier at mens landene uten atomvåpen skal holde seg atomvåpenfrie, skal atomvåpenstatene ruste ned. Men ettersom NPT ikke setter noen tidsfrist for når nedrustningen skal ha funnet sted, nyter de «anerkjente» eller «offisielle» atomvåpenstatene – her avslører språket problemet på en prikk – en slags rett til å besitte atomvåpen på ubestemt tid. Flere og flere har etter hvert kommet frem til at Ikkespredningsavtalen slik den ser ut nå faktisk er et *hinder* for nedrustning. I en studie av britisk atomvåpenpolitikk konkluderer Nick Ritchie (2013: 157) med at

British nuclear weapons are valued [by the British government] because it is legal and therefore legitimate to do so under the United Kingdom’s formal NPT NWS [nuclear-weapon state] status. Indeed, according to then-Prime Minister Tony Blair in February 2007, the NPT ‘makes it absolutely clear that

Britain has the right to possess nuclear weapons' and that 'it is clear that those who are the major nuclear powers can remain nuclear powers'. This institutionally ordained legitimacy forms the bedrock of the United Kingdom's regime of value.

I en historisk avstemning i FNs Generalforsamlings første komité 27. oktober 2016 stemte et stort flertall av FNs medlemsstater for å starte forhandlinger om et forbud mot atomvåpen. 7. juli 2017 ble et stort flertall av FNs medlemsland enige om en avtaleteks. Forbudstraktaten, som forbyr besittelse og bruk av atomvåpen, vil neppe signeres av en eneste atomvåpenstat med det første. Men et forbud kan likevel sees på som et viktig fremskritt i nedrustningsarbeidet. Situasjonen i dag er nemlig at atomvåpenstatene og deres allierte ser mulig bruk av kjernevåpen som en legitim forsvarsstrategi anerkjent gjennom NPT. Utfordringen for de som ønsker nedrustning er å undergrave dette synet.

Den historiske FN-traktaten kom som et resultat av «det humanitære initiativet», en diplomatisk storoffensiv satt i gang av Norge, Sveits, Østerrike, Mexico og et knippe andre land i 2012. Det er slående at dette initiativet – som atomvåpenstatene oppfatter som svært utfordrende – langt på vei har blitt ignorert av akademien. I *Stable Nuclear Zero* nevnes initiativet i et par korte digresjoner. Men siden Oslo-konferansen om de humanitære konsekvensene av atomvåpen i mars 2013 – et forsøk på å riste liv i den stillestående internasjonale nedrustningsdebatten – har det humanitære initiativet likevel fremstått som den viktigste strømmingen i multilateral atomvåpenpolitikk. Gjennom en serie konferanser, rapporter og uttalelser har et flertall av verdens stater – *surprise, surprise* – kommet til at atomvåpen har uakseptable humanitære konsekvenser og derfor må forbys så fort som råd er. Formålet med et slikt forbud er å stigmatisere atomvåpen – å signalisere en total avvisning av kjernefysisk vold. Et forbud vil selvsagt ikke i seg selv garantere fysisk nedrustning, men vil være med på å skape det normative grunnlaget for at verifiserbar nedrustning skal kunne skje i fremtiden. Forbudsprosessen har vært en sentral strømning i det multilaterale diplomatiet de siste årene. Dersom *Stable Nuclear Zero* var ment å spille inn i praktisk politikk, burde den i større grad diskutert slike forslag.

Stable Nuclear Zero er en solid bok. Men så lenge abstraksjonsnivået ligger et hakk eller to over faktiske diplomatiske dilemmaer vil den neppe provosere eller utfordre så mange. Det er få eller ingen radikale politiske forslag å finne. Dersom bokens konklusjoner hadde blitt skrevet om til en resolusjon og levert til FNs Generalforsamling, ville den trolig blitt vedtatt uten avstemning.

Dette er ikke en kritikk i seg selv. Mange viktige bøker er ukontroversielle. Men i den grad ambisjonen med boken har vært å bidra til nedrustning kunne tonen vært skarpere og anbefalingene tydeligere. I den grad ambisjonen med boken har vært å bryte nytt land i det akademiske landskapet, eller å introdusere nye perspektiver til et bredere publikum, ville boken utvilsomt fått et løft dersom forfatterne hadde diskutert argumenter fra den voksende «kritiske» litteraturen om kjernefysisk nedrustning

og ikkespredning. Få av de sentrale bidragsyterne til denne litteraturen er nevnt eller sitert. De grunnleggende utfordringene fra forskere som Benoît Pelopidas, Etel Solingen, Nick Ritchie, Campbell Craig og Jan Ruzicka tas dermed ikke imot. Sammenlignet med arbeidene til de ovennevnte, fremstår professor Harald Müllers kapittel «Out of the box» som temmelig langt inne i boksen.

Getting to Zero

En av grunnene til at Sverre Lodgaards *Stable Nuclear Zero* tross alt fungerer godt er at den er fundert på et tydelig forskningsspørsmål. Catherine Kelleher og Judith Rep-pys *Getting to Zero* mangler et slikt samlende utgangspunkt. Mens bokens redaktører (2012: 1) stiller en variant av det samme spørsmålet som Lodgaard – what [will] nuclear zero mean for existing institutions, issues, and practices[?] – kan det virke som om flere av bokens bidragsytere har vært vel så interessert i andre problemstillinger.

Bokens 19 kapitler er plassert under fem overskrifter: «How we got to where we are», «Past decisions, future perspectives», «Regional consequences», «Issues and constraints» og «What next?». Til tross for at redaktørene i innledningen (s. 1) skriver at målet om en verden uten atomvåpen tas for gitt – «the chapters in the book do not debate whether going to zero is feasible or a good idea» – er i praksis hele den første delen viet til nettopp disse spørsmålene. Mens samtlige bidragsytere virker å være enige i at nedrustning er en «good idea», er de mindre samstemte i hvor vanskelig det vil være å sette de gode ideene ut i livet.

Randy Rydells kapittel 2, «Advocacy for Nuclear Disarmament: A Global Revival?», ser på nedrustningsinitiativer i historisk perspektiv. Som historien om den kalde krigen mer generelt, har historien om atomvåpen måttet blitt skrevet om flere ganger de siste årene. Hegels trope om at Minervas ugle bare flyr i skumringen – at man trenger avstand til det man studerer – har blitt en slags klisje, men er jo ikke mindre sann av den grunn. Lynn Edens kapittel «The US Nuclear Arsenal and Zero» var for meg det klare høydepunktet i *Getting to Zero*. Det såkalte atomkappløpet har tradisjonelt sett blitt målt i antall stridshoder besatt av atomvåpenstatene. Men som Eden viser er dette slett ikke den eneste – og neppe beste – måten å veie størrelsen på atomarsenalene på. Vel så viktig som det totale antallet stridshoder er stridshodenes totale sprengkraft og våpenplattformenes presisjon. Med denne alternative tilnærmingen viser Eden at «atomkappløpet» ikke var på sitt hittil mest intense midt på 1980-tallet, slik den etablerte historien går, men på 2000-tallet. Det gjennomsnittlige kjernefysiske stridshodet i verden i dag er betraktelig kraftigere enn bombene som jevnet Hiroshima og Nagasaki med jorden i 1945. Dagens våpen er også mer presise. Atomubåter og *cruise*-missiler gjør dessuten at forsvar er mer eller mindre fåfengt – dvs. enda mer fåfengt enn tidlig i den kalde krigen, da det var bombefly som skulle slippe ladningene.

I tillegg til Edens og Rydells kapitler kan Avner Cohens kapittel om Israels kjernefysiske fremtid trekkes frem som spesielt godt. I motsetning til andre atomvåpnede

stater har Israel aldri formelt sett innrømmet å besitte kjernevåpen. Dermed har Israel heller aldri kommet med noen plan for nedrustning, og ifølge Cohen vil Israel – med god grunn – trolig være det siste landet i verden til å gi fra seg sine atomvåpen (s. 187). Siden Cohen skrev sitt kapittel har riktignok en viktig avtale om Irans atomprogram kommet på plass. Dette er etter alt å dømme en grunnleggende forutsetning for at Israel og sannsynligvis også andre atomvåpenstater i det hele tatt vil vurdere å ruste ned. Kanskje kan Iran-avtalen (og det som kommer etter den når deler av avtalen løper ut om 14 år) på sikt gjøre ideen om en masseødeleggelsesvåpenfri sone i Midtøsten til virkelighet. Forslaget om en slik sone har vært fremmet og ignorert i flere tiår.

Bidragsterne til *Getting to Zero* er stort sett positive til målet om en verden uten atomvåpen. De tar også for gitt at veien til null går gjennom tradisjonelle kanaler som stegvis rustningskontroll og konsensusbygging. Forfatterne anbefalinger går stort sett ut på å smøre seg med tålmodighet, krumme nakken og gjøre mer av det som har blitt gjort før. *Getting to Zero* reproducerer dermed i stor grad atomvåpenstatenes offisielle syn. Helhetsinntrykket boken etterlater er følgelig nokså konservativt.

Kritikken mot *mainstream* nedrustningslitteratur kommer fra to kanter. Fra den ene siden kommer den velkjente «realistiske» kritikken om at nedrustning er utopisk og dumt ettersom kjernefysisk avskrekking i mange tilfeller kan virke stabiliserende. Fra det andre holdet kommer kritikk fra forskere som i større eller mindre grad deler det normative målet om en verden uten atomvåpen, men som mener at konvensjonelle nedrustningsstrategier har «normalisert» atomvåpen og kjernefysisk avskrekking. Disse forskerne har naturligvis forskjellige kjepphester og argumenter, men en felles innvending går ut på at «nedrustningsdoxaen» bygger på en serie grunnleggende motsetninger – for eksempel mellom nedrustning og rustningskontroll – og at språklige og institusjonelle praksiser – ikke bare realpolitiske variabler – opprettholder *status quo* (f.eks. Considine 2016; Bourne 2012; Cohn 1987). Ifølge Campbell Craig og Jan Ruzicka (2012) har NATO-staters finansiering av en stor mengde forskning på nedrustning og ikke-spredning skapt en tannløs akademisk kultur. Vel vitende om at finansieringen når som helst kan kuttes, holder mange seg unna de mest kontroversielle spørsmålene.

«Cliché and banality constitute a menace to even the most apparently self-evident truths», skriver Christopher Hitchens (2002). «Before one knows it, one is employing terms like ‘nuclear exchange’ and even ‘nuclear umbrella’, committing the mental and moral offense of euphemism». I både *Getting to Zero* og *Stable Nuclear Zero* går «nuclear umbrella» (atomvåpenallianse) og «nuclear exchange» (atomkrig) igjen flere steder. Man kunne selvsagt innvende at fagbokforfattere burde slippe å tenke på språkpolitikk – at de burde få bruke de begrepene som falt dem inn først og som de mente formidlet det de var ute etter – men i den grad ambisjonen med bøkene er å bidra til å skape grunnlaget for nedrustning, kunne man kanskje tatt mål av seg til å i større grad utfordre maktens språk.

Nedrustning og rustningskontroll – ja takk begge deler?

Verken *Getting* eller *Stable* går detaljert inn i spørsmålet om rustningskontroll (*arms control*) og nedrustning (*disarmament*) nødvendigvis er komplementære. I begge bøkene tas det for gitt at veien til nedrustning går *gjennom* rustningskontroll. Men at rustningskontroll og nedrustning nødvendigvis trekker i samme retning er ikke gitt.

De siste par tiårene har begrepene «nedrustning» og «rustningskontroll» blitt brukt om hverandre. Noen ganger brukes rustningskontroll som en underkategori av nedrustning, og andre ganger *vice versa*. Men tidlig i den kalde krigen opererte de fleste diplomater og akademikere med tydelige skiller mellom de to (se f.eks. Bull 1965; Freedman 1982). I dette tradisjonelle perspektivet er ikke rustningskontroll og nedrustning bare forskjellige, de er i direkte konflikt med hverandre.

Mens nedrustning dreier seg om å avskaffe eller drastisk redusere mengden av bestemte våpen, dreier rustningskontroll seg om å minimere risikoen for at våpenkappløp skal komme ut av kontroll eller føre til krig. Rustningskontroll vokste frem som et mer beskjedent alternativ til nedrustning på 1950-tallet. Ambisjonen var ikke å avskaffe kjernevåpen, i hvert fall ikke i overskuelig fremtid, men å minimere risikoen for atomkrig gjennom å stabilisere den såkalte terrorbalansen. Rustningskontroll kan medføre kvantitative *økninger* i antallet atomvåpen – som SALT-I-avtalen – eller *reduksjoner* – som START-avtalene.

En av de påståtte spenningene mellom rustningskontroll og nedrustning ligger i det at vellykket rustningskontroll per definisjon reduserer etterspørselen etter nedrustning. Et eksempel er Reagans og Gorbatsjovs toppmøte i Reykjavik i 1986. Atomkappløpet var da ansett å være ute av kontroll, og supermaktene bestemte seg for å gjøre noe. Både Reagan og Gorbatsjov var angivelig genuint interesserte i å komme til enighet om en avtale om total avskaffelse av atomvåpen – total nedrustning. Men avtalen krasjet fordi Reagan nektet å stanse det såkalte Strategic Defence Initiative (populært kalt *Star Wars*). I stedet for nedrustning gikk supermaktene derfor inn for en serie mer beskjedne rustningskontrollsavtaler. Disse avtalene gjorde antakelig verden tryggere. Men nøyaktig derfor reduserte de også etterspørselen etter nedrustning. Det overveldende behovet for nedrustning Reagan og Gorbatsjov kjente på 80-tallet har forsvunnet.

Var det riktig eller galt å gå for de mer beskjedne rustningskontrollsavtalene etter Reykjavik? Burde man insistert på ikke å senke listen? Disse spørsmål har neppe klare svar. Men de bør i alle fall stilles.

Om forfatteren

Kjølvs Egeland er DPhil-kandidat i Internasjonale Relasjoner ved Universitetet i Oxford, hvor han skriver om kjernefysisk nedrustning. Han har mastergrad i freds- og konfliktstudier fra Universitetet i Oslo, og har jobbet som konsulent for ILPI og FN's Nedrustningsinstitutt (UNIDIR). Korrespondanse: kjolv.egeland@wadham.ox.ac.uk.

Litteratur

- Barnard, Chester I. et al. (1946) «A Report on the International Control of Atomic Energy» (Acheson–Lilienthal), Washington D.C.
- Bourne, Mike (2012) «Guns Don't Kill People, Cyborgs Do: a Latourian Provocation for Transformatory Arms Control and Disarmament», *Global Change, Peace & Security* 24 (1): 131–63.
- Bull, Hedley (1965) *The Control of the Arms Race: Disarmament and Arms Control in the Missile Age*. New York: Praeger.
- Cohn, Carol (1987) «Sex and death in the rational world of defense intellectuals», *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 12(4): 687–718.
- Considine, Laura (2017) «The 'standardization of catastrophe'...», *European Journal of International Relations*, 23 (3): 681–702
- Craig, Campbell & Jan Ruzicka (2012) «Who's In, Who's Out?», *London Review of Books* 34 (4): 37–8.
- FN (1958) Generalforsamlingsresolusjon 1252 (XIII).
- Freedman, Lawrence (1982) *The Evolution of Nuclear Strategy*. Basingstoke: Macmillan.
- Hitchens, Christopher (2002) «Lightness at Midnight», *The Atlantic*, september.
- Klovner i Kamp (2015) «Langt å gå». Singel.
- Noel-Baker, Philip (1958) *The Arms Race: A Programme for World Disarmament*. London: Atlantic.
- Pelopidas, Benoît (2011) «The Oracles of Proliferation», *Nonproliferation Review* 18 (1): 297–14.
- Ritchie, Nick (2013) «Valuing and Devaluing Nuclear Weapons», *Contemporary Security Policy*, 34 (1): 146–73.
- Russell, Bertrand (1959) *Common Sense and Nuclear Weapons*. New York: Simon and Schuster.
- Salander, Henrik (2015) «Reviewing a Review Conference: Can there ever be a successful NPT RevCon?», *European Leadership Network*. 8 juni.
- Schiappa, Edward (1989) «The rhetoric of nukespeak», *Communication Monographs*, 56 (3): 253–72.
- Young, Wayland (1959) *Strategy for Survival*, Harmondsworth: Penguin.